

Medicinsk gastroenterologi och hepatologi

Inledning	2
Ordförklaringar	3
Övergripande kompetensdefinition	6
Definition av kompetensområdet	6
Kompetenskrav	6
Kompetenskrav för medicinsk kompetens	6
Kompetenskrav för kommunikativ kompetens, ledarskaps- kompetens samt kompetens inom medicinsk vetenskap och kvalitetsarbete	7
Utbildningsstruktur	10
Särskilda rekommendationer	11
Delmål	12
Medicinsk kompetens	12
Kommunikativ kompetens	16
Ledarskapskompetens	17
Kompetens inom medicinsk vetenskap och kvalitetsarbete	18

Inledning

Den 24 juni 2008 beslutade Socialstyrelsen att meddela nya föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2008:17) om läkarnas specialiseringstjänstgöring. Författningen består dels av en allmän del med gemensamma bestämmelser för alla specialiteter, dels av en specifik del med alla målbeskrivningar. Målbeskrivningen för respektive specialitet ska läsas mot bakgrund av bestämmelserna i den allmänna delen.

I varje målbeskrivning finns ett avsnitt med rubriken "Utbildningsstruktur" som utgör allmänna råd. Även de lärandemetoder under rubriken "Delmål" där ingen uppföljning anges utgör allmänna råd.

Ordförklaringar

aktuell handledare	specialistläkare vars specialistkompetens motsvarar det kompetensområde som delmålet avser och som har att ansvara för ST-läkarens professionella utveckling under angiven lärandeperiod eller metod för lärande uppdraget som handledare för en ST-läkare omfattar som regel hela specialistutbildningen men kan också omfatta del eller delar av den
auskultation	under handledning och enligt ett på förhand strukturerat program studera specialistläkarens eller annan hälso- och sjukvårdspersonals yrkesutövning genom att följa en eller flera yrkesutövare samt i viss mån utföra uppgifter inom det aktuella området
bedöma	skaffa sig en välgrundad uppfattning om en patient eller motsvarande som grund för vidare handläggning
behärska	fullständigt kunna bedöma och handlägga utredning, diagnostik, behandling och uppföljning av en patient, eller motsvarande, och att fullständigt kunna använda för området relevanta tekniker
förmåga	personlig kapacitet att utföra eller uträtta något
ha kunskap	genom teoretiska studier och/eller praktisk yrkesutövning ha tillägnat sig vetande och insikter inom ett område

ha kännedom	genom teoretiska studier och/eller praktisk yrkesutövning ha tillägnat sig visst vetande inom ett område
handleda under handledning	som ST-läkare handleda en medarbetare och samtidigt själv bli handledd av en specialistkompetent läkare
handleda	kontinuerligt och i dialogform stödjande och vägleda samt bedöma en medarbetares professionella utveckling
handledning	se handleda
handlägga	aktivt utföra åtgärder avseende utredning, diagnostik, behandling och uppföljning av en patient, eller motsvarande, och ha övergripande ansvar för att dessa åtgärder utförs
initialt handlägga	som första omhändertagande läkare aktivt utföra åtgärder avseende utredning, diagnostik, behandling och uppföljning av en patient, eller motsvarande, och ha övergripande ansvar för att dessa åtgärder utförs
initialt bedöma	som första omhändertagande läkare skaffa sig en välgrundad uppfattning om en patient eller motsvarande, som grund för vidare handläggning
inomprofessionell reflektion i grupp	reflektion som görs i grupp tillsammans med andra läkare i främst vidareutbildnings- och fortbildningssyfte
klinisk tjänstgöring	hälso- och sjukvårdsarbete som ST-läkaren utför under eget yrkesansvar och med stöd av handledare

kurs	lärarledd utbildning med en fastställd plan som ges under en avgränsad tidsperiod
medsittning	utbildningsaktivitet som innebär att ST-läkaren iakttar när en specialistläkare eller annan hälso- och sjukvårdspersonal har patientbesök eller utvärderingsaktivitet som innebär att en specialistläkare eller annan hälso- och sjukvårdspersonal iakttar och bedömer ST-läkaren när den har patientbesök
seminarium	undervisning i gruppform med aktivt deltagande
träning i simulerad miljö	träning som utförs i en skapad miljö avsedd att efterlikna verkligheten
större yrkesrelaterad sammankomst	konferens, kongress, symposium eller motsvarande
vårdcentral	vårdenhet med mottagningsverksamhet inom primärvård
vårdteamarbete	arbete där ST-läkaren under handledning medverkar i och ibland leder en grupp av samverkande hälso- och sjukvårdspersonal med olika kompetenser som har till uppgift att svara för vård av enskilda eller för en grupp av patienter

Övergripande kompetensdefinition

Definition av kompetensområdet

Specialiteten medicinsk gastroenterologi och hepatologi omfattar kunskap och praktisk färdighet i att utreda, diagnostisera, behandla och följa upp patienter med sjukdomar i mag-tarmkanal, lever, gallvägar och bukspottkörtel. De vanligaste och viktigaste tillstånden är inflammatorisk tarmsjukdom, hepatologiska sjukdomar, ulcus- och refluxsjukdom, malabsorption, funktions- och motilitetsstörningar samt tumörsjukdom i mag-tarmkanal, lever och pankreas.

En viktig del av gastroenterologin utgör den endoskopiska verksamheten som inbegriper såväl diagnostisk som avancerad terapeutisk färdighet. En annan viktig del är att utreda och behandla sekundära nutritionsrubbningar parallellt med det medicinska omhändertagandet av den gastroenterologiska eller hepatologiska sjukdomen.

Medicinsk gastroenterologi och hepatologi är en grenspecialitet till basspecialiteten internmedicin. Ett internmedicinskt synsätt ligger till grund, men verksamheten bedrivs i nära samarbete med gastroenterologisk kirurgi, bild- och funktionsmedicin, infektionsmedicin, onkologi, transplantationskirurgi och psykiatri.

Kompetenskrav

Kompetenskrav för medicinsk kompetens

För specialistkompetens i medicinsk gastroenterologi och hepatologi krävs en bred teoretisk och praktisk kunskap inom hela det gastroenterologiska och hepatologiska området, till grund för att självständigt kunna diagnostisera och behandla sjukdomar.

För specialistkompetens krävs också att man behärskar behandling av motilitetsstörningar, akut och kronisk inflammatorisk tarmsjukdom, akut leversvikt, cirros och dess komplikationer samt autoimmuna, metaboliska, infektiösa, toxiska och ärftliga gastroenterologiska sjukdomar. Vidare ska man behärska handläggning av ulcus- och gastroesofageal refluxsjukdom, digestions- och mal-

absorptionsstörningar samt utredning och behandling av sjukdomsrelaterad nutritionsrubbning.

Det krävs också kunskap i bild- och funktionsmedicin samt nuklearmedicin, patologi och laboratoriemedicin. Dessutom ska man behärska endoskopisk diagnostik och basal terapeutisk intervention via endoskopi. Man ska också ha kunskap om behandling av gastroenterologiska och hepatologiska sjukdomar ur ett kirurgiskt perspektiv för att i tillämpliga fall gemensamt handlägga – och i rätt läge remittera – patienten för kirurgisk terapi, vilket även inkluderar levertransplantation. Multidisciplinära fall ska handläggas genom regelbunden samverkan med de angränsande specialiteterna onkologi, infektion och psykiatri. Detta förutsätter kännedom om dessa specialiteters olika behandlingsmöjligheter.

För specialistkompetens i medicinsk gastroenterologi och hepatologi krävs dessutom att man behärskar den för internmedicinska specialiteter gemensamma kunskaps- och färdighetsbasen. I denna generella bas ingår att man ska kunna handlägga akuta internmedicinska sjukdomarna och de till internmedicin relaterade akuta sjukdomstillstånden. Vidare ska man initialt kunna handlägga de vanliga och viktiga internmedicinska sjukdomarna och sjukdomstillstånden samt vanliga och viktiga tillstånd inom alla grenspecialiteter och angränsande basspecialiteter. Man ska också behärska invasiva och ickeinvasiva åtgärder och metoder som är relevanta för det internmedicinska kompetensområdet (delmål 1–3).

Kompetenskrav för kommunikativ kompetens, ledarskapskompetens samt kompetens inom medicinsk vetenskap och kvalitetsarbete

Kommunikativ kompetens

Den jämlika och ansvarstagande patienten

Den specialistkompetenta läkaren ska ha förmåga till dialog och att ha en öppen kontakt med patienten och dennes närstående. Kontakten ska präglas av empati och förtroende samt respekt för patientens rätt till information, inflytande och delaktighet i besluten. Kontakten ska också präglas av samverkan och lyhördhet för patientens behov, önskemål och rätt till självbestämmande samt ge stimulans åt patientens engagemang och ansvar för sin egen vård.

Mångfalds- och genusaspekter

Kommunikationen med patienten och dennes närstående ska präglas av kunskap och respekt för transkulturella aspekter och mångfaldsaspekter såsom ålder, språk, etnicitet, sexuell läggning och religion samt genus.

Interprofessionella relationer

Den specialistkompetenta läkaren ska ha förmåga till kommunikation, såväl skriftlig som muntlig, med andra läkare och medarbetare, med respekt för deras yrkeskunskaper och kompetens. Det samma gäller för kontakter med företrädare för allmänheten och olika samhällsinstanser.

Pedagogisk förmåga

Den specialistkompetenta läkaren ska ha pedagogisk förmåga för att kunna informera och undervisa, främst patienter och deras närstående men också andra läkare och medarbetare samt studenter.

Professionellt förhållningssätt och etik

Den specialistkompetenta läkaren ska ha förmåga att kontinuerligt arbeta med sitt professionella och läkaretiska förhållningssätt, med målet att kunna fatta självständiga beslut av medicinsk etisk natur.

Egen kompetensutveckling

Den specialistkompetenta läkaren ska ha förmåga att kontinuerligt pröva och identifiera, tillsammans med verksamhetens krav, de egna behoven för kompetensutveckling för att kunna motsvara kraven på bästa möjliga vård för patienterna.

Ledarskapskompetens

Medarbetarskap

Den specialistkompetenta läkaren ska ha utvecklat förmåga till självkännedom och kunskap om den egna funktionen och rollen i organisationen.

Handledarskap

Den specialistkompetenta läkaren ska ha förmåga att handleda andra läkare och medarbetare samt studenter.

Ledarskap

Den specialistkompetenta läkaren ska ha förmåga till ledarskap som utmärks av samverkan, öppenhet och dialog med medarbetarna. Ledarskapet ska vidare präglas av delaktighet och verksamhetsutveckling, som är förbättringsinriktad. Förmåga att leda arbete i vårdteam är grundläggande.

Systemkunskap

Den specialistkompetenta läkaren ska ha kunskap om hälso- och sjukvårdens organisation, administration, ekonomi och regelverk samt om dess styrning för bästa resursutnyttjande.

Kompetens inom medicinsk vetenskap och kvalitetsarbete

Medicinsk vetenskap

Den specialistkompetenta läkaren ska ha förmåga till ett medicinskt vetenskapligt syn- och förhållningssätt, kunskap om forskningsmetodik, inklusive epidemiologiska grundbegrepp, samt om metoder för evidensbaserad medicin och granskning av vetenskaplig information.

Förbättrings- och kvalitetsarbete

Den specialistkompetenta läkaren ska ha kunskap om och kompetens i evidensbaserat förbättrings- och kvalitetsarbete. Målet är att kunna initiera, delta i och ansvara för kontinuerligt systematiskt förbättringsarbete med betoning på helhetsperspektiv, patientsäkerhet, patientnytta, mätbarhet och lärandestyrning för att kritiskt kunna granska och utvärdera den egna verksamheten.

Folkhälsa och prevention

Den specialistkompetenta läkaren ska ha kunskap om hälsans beståmningsfaktorer och andra folkhälsoaspekter samt om metoder för hälsofrämjande samt skade- och sjukdomsförebyggande insatser för att i det medicinskt vetenskapliga arbetet och kvalitetsarbetet kunna beakta denna kunskap.

Utbildningsstruktur

Specialiseringstjänstgöring i medicinsk gastroenterologi och hepatologi kan påbörjas före, under eller efter specialiseringstjänstgöringen i internmedicin och kan genomföras integrerat med denna.

I inledningen av specialiseringstjänstgöringen är det angeläget att tillägna sig en gastroenterologisk baskunskap, med tonvikt på omhändertagande av de sjukaste patienterna, inhämtande av teoretisk kunskap samt i slutet av den inledande perioden praktisk utbildning i gastroskopi och träning av enklare ingrepp.

Därefter följer fördjupad undervisning i gastro- och koloskopi, fördjupade litteraturstudier, egen öppenvårdsverksamhet under handledning samt ökat ansvarstagande och ökad självständighet i handläggningen av patienter. Under denna tid tränas mer avancerade ingrepp såsom leverbiopsi och basal endoskopisk intervention.

Under den tredje delen av utbildningen bör ST-läkaren fördjupa sin kompetens inom valfri del av verksamheten, till exempel hepatologi, inflammatorisk tarmsjukdom eller endoskopi. Under denna tid tränas självständigt rondarbete samt utredning och behandling av komplicerade öppenvårdsfall.

Kvalitetsutvecklingsprojekt bör genomföras och vetenskapligt arbete uppmuntras. ST-läkaren bör ta ett gradvis ökat ansvar i undervisning, administration och samverkan med andra specialiteter, det senare genom klinisk tjänstgöring, multidisciplinära behandlingskonferenser eller auskultation. Deltagande i kurser bör fördelas jämnt över utbildningstiden. Deltagande i seminarier samt diagnostik- och behandlingskonferenser bör introduceras tidigt i utbildningen och fortlöpande ingå, då kommunikation med angränsande specialiteter är viktigt inom specialiteten.

Tjänstgöringen bör fördelas mellan större och mindre enheter för att ST-läkaren ska få ta del av de olika sjukdomspanoraman inom fältet, som kan variera beroende på enheternas storlek. Genom tjänstgöring vid större enheter kan kunskap om mindre vanliga tillstånd breddas och fördjupas.

Sidoutbildning bör genomföras inom olika verksamhetsområden, för att ST-läkarens erfarenhet och synsätt ska breddas, gärna på sjukhus som bedriver levertransplantationsverksamhet. Annan

värdefull sidoutbildning är tjänstgöring vid gastrokirurgisk enhet eller enhet där verksamhet inom onkologi, infektion eller psykiatri bedrivs.

ST-läkaren bör ges möjlighet till egna studier och att följa relevant litteratur inom kompetensområdet.

Särskilda rekommendationer

Läkarorganisationernas specialitetsföreningar och sektioner har utformat särskilda rekommendationer för sina specialiteter. Rekommendationerna rör bland annat hur specialiseringstjänstgöringen kan läggas upp.

Delmål

Medicinsk kompetens

Delmål 1	Metoder för lärande	Uppföljning
Att kunna handlägga de internmedicinska akuta sjukdomarna och de till internmedicin relaterade akuta sjukdomstillstånden	Klinisk tjänstgöring under handledning vid enhet som handlägger dessa tillstånd	Intyg om godkänd klinisk tjänstgöring och uppnådd kompetens utfärdat av aktuell handledare
	Kurs	Intyg om godkänd kurs utfärdat av kursledare
	Medsittning	
	Teoretiska studier	

Delmål 2	Metoder för lärande	Uppföljning
Att initialt kunna handlägga de vanliga och viktiga internmedicinska sjukdomarna och sjukdomstillstånden samt vanliga och viktiga tillstånd inom grenspecialiteter och angränsande basspecialiteter	Klinisk tjänstgöring under handledning vid enhet som handlägger dessa tillstånd	Intyg om godkänd klinisk tjänstgöring och uppnådd kompetens utfärdat av aktuell handledare
	Kurs	Intyg om godkänd kurs utfärdat av kursledare
	Medsittning	
	Teoretiska studier	

Delmål 3	Metoder för lärande	Uppföljning
Att behärska invasiva och ickeinvasiva åtgärder och metoder relevanta för det internmedicinska kompetensområdet	Klinisk tjänstgöring under handledning vid enhet som handlägger dessa tillstånd	Intyg om godkänd klinisk tjänstgöring och uppnådd kompetens utfärdat av aktuell handledare
	Träning i simulerad miljö	
	Teoretiska studier	

Delmål 4	Metoder för lärande	Uppföljning
Att behärska diagnostik, behandling och uppföljning av inflammatorisk tarmsjukdom, akut och långsiktigt	Klinisk tjänstgöring under handledning vid enhet som handlägger dessa tillstånd	Intyg om godkänd klinisk tjänstgöring och uppnådd kompetens utfärdat av aktuell handledare
	Kurs	Intyg om godkänd kurs utfärdat av kursledare
	Seminarium	
	Diagnostik- och behandlingskonferens	
	Teoretiska studier	

Delmål 5	Metoder för lärande	Uppföljning
Att behärska utredning av onormala leverprover och i förekommande fall behandling av bakomliggande sjukdom, att behärska diagnostik, behandling och uppföljning av levercirros samt att kunna handlägga diagnostik och behandling av akut leversvikt	Klinisk tjänstgöring under handledning vid enhet som handlägger dessa tillstånd	Intyg om godkänd klinisk tjänstgöring och uppnådd kompetens utfärdat av aktuell handledare
	Kurs	Intyg om godkänd kurs utfärdat av kursledare
	Seminarium	
	Diagnostik- och behandlingskonferens	
	Teoretiska studier	

Delmål 6	Metoder för lärande	Uppföljning
Att behärska relevant endoskopisk undersökningsteknik, bedömning och behandling av gjorda fynd samt att behärska grundläggande interventionsbehandling och att ha kunskap om avancerad terapeutisk intervention	Klinisk tjänstgöring under handledning vid enhet som handlägger dessa tillstånd	Intyg om godkänd klinisk tjänstgöring och uppnådd kompetens utfärdat av aktuell handledare
	Kurs	Intyg om godkänd kurs utfärdat av kursledare
	Träning i simulerad miljö	
	Teoretiska studier	

Delmål 7	Metoder för lärande	Uppföljning
Att behärska diagnostik och behandling av ulcussjukdom, gastrit och gastroesofageal refluxsjukdom	Klinisk tjänstgöring under handledning vid enhet som handlägger dessa tillstånd	Intyg om godkänd klinisk tjänstgöring och uppnådd kompetens utfärdat av aktuell handledare
	Teoretiska studier	

Delmål 8	Metoder för lärande	Uppföljning
Att behärska diagnostik och behandling av funktionella mag-tarmrubbningar och motilitetsstörningar	Klinisk tjänstgöring under handledning vid enhet som handlägger dessa tillstånd	Intyg om godkänd klinisk tjänstgöring och uppnådd kompetens utfärdat av aktuell handledare
	Kurs	Intyg om godkänd kurs utfärdat av kursledare
	Teoretiska studier	

Delmål 9	Metoder för lärande	Uppföljning
Att behärska diagnostik och behandling av störningar i digestion och absorption	Klinisk tjänstgöring under handledning vid enhet som handlägger dessa tillstånd	Intyg om godkänd klinisk tjänstgöring och uppnådd kompetens utfärdat av aktuell handledare
	Teoretiska studier	

Delmål 10	Metoder för lärande	Uppföljning
Att behärska diagnostik av tumörsjukdom i mag-tarmkanal, lever och pankreas samt att ha kännedom om sjukdomens olika behandlingsalternativ	Klinisk tjänstgöring under handledning vid enhet som handlägger dessa tillstånd	Intyg om godkänd klinisk tjänstgöring och uppnådd kompetens utfärdat av aktuell handledare
	Diagnostik- och behandlingskonferens	
	Teoretiska studier	

Delmål 11	Metoder för lärande	Uppföljning
Att behärska diagnostik och behandling av nutritionsrubbningar till följd av gastroenterologisk eller hepatologisk sjukdom	Klinisk tjänstgöring under handledning vid enhet som handlägger dessa tillstånd	Intyg om godkänd klinisk tjänstgöring och uppnådd kompetens utfärdat av aktuell handledare
	Vårdteamarbete under handledning	
	Teoretiska studier	

Delmål 12	Metoder för lärande	Uppföljning
Att ha kunskap om övriga diagnostiska metoder vid gastroenterologiska och hepatologiska utredningar	Diagnostik- och behandlingskonferens	
	Teoretiska studier	

Kommunikativ kompetens

Delmål 13	Metoder för lärande	Uppföljning
Att ha förmåga till dialog och en öppen kontakt med patienten och dennes närstående	Klinisk tjänstgöring under handledning vid enhet där sådan verksamhet bedrivs	Intyg om godkänd klinisk tjänstgöring och uppnådd kompetens utfärdat av aktuell handledare
	Kurs alternativt seminarium	Intyg om godkänd kurs utfärdat av kursledare
	Medsittning	

Delmål 14	Metoder för lärande	Uppföljning
Att ha förmåga till kommunikation, såväl skriftlig som muntlig, med andra läkare och medarbetare	Klinisk tjänstgöring under handledning vid enhet där sådan verksamhet bedrivs	Intyg om godkänd klinisk tjänstgöring och uppnådd kompetens utfärdat av aktuell handledare
	Vårdteamarbete under handledning	

Delmål 15	Metoder för lärande	Uppföljning
Att ha förmåga att informera och undervisa patienter, närstående, andra läkare och medarbetare samt studenter	Klinisk tjänstgöring under handledning vid enhet där sådan verksamhet bedrivs	Intyg om godkänd klinisk tjänstgöring och uppnådd kompetens utfärdat av aktuell handledare
	Undervisa under handledning	

Ledarskapskompetens

Delmål 16	Metoder för lärande	Uppföljning
Att ha förmåga att handleda andra läkare och medarbetare samt studenter	Klinisk tjänstgöring under handledning vid enhet där sådan verksamhet bedrivs	Intyg om godkänd klinisk tjänstgöring och uppnådd kompetens utfärdat av aktuell handledare
	Kurs	Intyg om godkänd kurs utfärdat av kursledare
	Handleda under handledning	

Delmål 17	Metoder för lärande	Uppföljning
Att ha förmåga att leda i samverkan och dialog med medarbetare samt i vårdteam	Klinisk tjänstgöring under handledning vid enhet där sådan verksamhet bedrivs	Intyg om godkänd klinisk tjänstgöring och uppnådd kompetens utfärdat av aktuell handledare
	Kurs	Intyg om godkänd kurs utfärdat av kursledare
	Vårdteamarbete under handledning	

Delmål 18	Metoder för lärande	Uppföljning
Att ha kunskap om hälso- och sjukvårdens organisation, styrning och regelverk	Kurs	Intyg om godkänd kurs utfärdat av kursledare
	Teoretiska studier	

Kompetens inom medicinsk vetenskap och kvalitetsarbete

Delmål 19	Metoder för lärande	Uppföljning
Att ha förmåga till ett medicinskt vetenskapligt syn- och förhållningssätt	Kurs	Intyg om godkänd kurs utfärdat av kursledare
	Skriftligt individuellt arbete under handledning enligt vetenskapliga principer	Intyg om godkänt skriftligt individuellt arbete utfärdat av aktuell handledare
	Teoretiska studier	

Delmål 20	Metoder för lärande	Uppföljning
Att ha kunskap om och kompetens i evidensbaserat förbättrings- och kvalitetsarbete	Kurs	Intyg om godkänd kurs utfärdat av kursledare
	Kvalitets- och utvecklingsarbete under handledning	Intyg om godkänt kvalitets- och utvecklingsarbete utfärdat av aktuell handledare
	Teoretiska studier	